

Hulelignelsen (Platon; 427–347 f.Kr.)

”Forestill deg mennesker som holder til i en slags underjordisk hule. Inngangen er like bred som selve hulen, og er åpen mot lyset i hele sin bredde. Tenk deg at disse menneskene fra barnsben av er lenket rundt halsen og føttene, på en slik måte at de må bli der ubevegelige, og bare kan se forover (inn i hulen), fordi lenkene hindrer dem i å dreie på hodet. Overfor og bak dem et stykke borte brenner en ild. Mellom fangene i hulen og ilden bortenfor går det en vei som det er bygget en lav mur langs – akkurat som på dukketeater, hvor det foran publikum er en skillevegg som fremviserne skjuler seg bak mens de beveger dukkene langs veggens overkant.”

”Alt det der ser jeg”, sa han.

”Se da også at det går mennesker på veien bak muren, og at de bærer gjenstander og menneskefigurer og dyr som er laget av sten og tre og allslags materiale. Antakelig snakker noen av disse bærerne, mens andre tier stille.”

”Det er et merkelig bilde du viser meg”, sa han, ”og noen merkelige fanger.”

”De ligner oss”, sa jeg. ”Tror du at disse menneskene har sett noe annet av seg selv eller av hverandre enn de skygger som ilden kaster på huleveggen foran dem?”

”Hvordan skulle de kunne det?” sa han, ”hvis de er tvunget til å holde hodet urørlig hele sitt liv?” ...

”Altså”, sa jeg, ”vil slike fanger ikke holde noe annet for å være virkelig enn de skyggebilder som de kunstige figurene danner.”

”Ja, det ville være helt uunngåelig”, sa han.

”Tenk så over hvordan det ville gå dem hvis det skulle falle i deres lodd å bli løst fra lenkene og helbredet for sine vanvittige forestillinger. Sett at en av dem ble løst og tvunget til å reise seg straks og snu seg om og gå fremover med blikket vendt mot lyset fra ilden. Det ville volde ham smerte å gjøre alt dette, og blendet av lyset ville han ikke være i stand til å skjelne de ting som han til da bare hadde sett skyggene av. Hva tror du han ville svart hvis en eller annen så kommer og forteller ham at det han før har sett, har vært fullstendig misvisende, men at han nå ser riktigere fordi han er kommet nærmere virkeligheten og har vendt sitt blikk mot virkeligere ting? Og hvis man peker på hver enkelt av de gjenstander som passerer forbi, og ved å stille spørsmål bringer ham til å si hva det er, tror du ikke da at han vil være i villrede, og holde det han før så for mer virkelig enn det som nå blir vist ham?”

”Jo, meget mer virkelig”, sa han.

Om en som man har brakt fra hulen opp i det skarpe lyset, sier Platon videre:

”Han må altså venne seg til det, tenker jeg, hvis han skal bli i stand til å se tingene høyere oppe. Til å begynne med vil det være lettest for ham å se skyggene, og deretter speilbildet i vann av mennesker og andre ting, og enda senere tingene selv: Når han vil betrakte det som finnes på

himmelen, og himmelen selv, vil det være lettere for ham å se på stjernenes og månens lys om natten enn på solen og sollyset om dagen.”

”Naturligvis.”

”Til slutt, antar jeg, vil han være i stand til å se på solen, ikke speilbilder av den i vann eller andre steder hvor den ikke hører hjemme, men solen selv på sin egen plass og med sin virkelige natur.”

”Ja, slik vil det nødvendigvis gå”, sa han.

”Og da vil han vel trekke den slutning at det er solen som gjør at det blir årstider og år, og at den hersker over alle ting i den synlige verden, og at den på en måte også er årsak til det de har sett nede i hulen.”

”Ja, det er klart”, sa han, ”det ville bli det neste skritt.”

”Vel. Når han nå tenker tilbake på sin første bolig og det som der gjaldt for visdom, og på dem som var hans medfanger, tror du ikke da han vil føle seg lykkelig over forandringen og ynkes over de andre?”

”Sikkert.” ...

”Tenk over dette også”, sa jeg: ”Hvis et slikt menneske stiger ned i hulen igjen til sin gamle plass, vil han ikke da få sine øyne fylt av mørke når han kommer så brått ut av sollyset?”

”Det vil han sikkert.”

”Sett at han så blir satt til å konkurrere om å skjelve skyggebilder med dem som alltid har vært fanget, mens han ser dårlig og ennå ikke har vennet sine øyne til mørket – det tar jo ikke så kort tid –, vil han ikke da bli til latter, og ville det ikke bli sagt at han er kommet tilbake fra sin oppstigning med ødelagte øyne, og at det ikke lønner seg å stige opp? Og hvis det er mulig for dem å få tak i ham som prøver å se dem og føre dem opp, tror du ikke da at de ville drepe ham?”

”Det ville de sikkert.”

”Dette bilde, kjære Glaukon, må vi bruke på det som er blitt sagt før. Fengselet (hulen) som oppholdssted er den synlige verden og lyset fra ilden er solens kraft. Og hvis du tolker oppstigningen i den intelligible verden, så tar du ikke feil av min mening, og det er jo den du ønsker å høre. Gud vet om den er riktig. Det ser i alle fall slik ut for meg at det man sist ser – og knapt nok ser – av det som kan erkjennes, er det godes idé. Men når man har sett den, er man nødt til å trekke den slutning at det er den som er den generelle årsak til alt det som er rett og skjønt, fordi det er den som i den synlige verden frembringer lyset og er lysets herre, og som i den intelligible verden er den egentlige kilde til sannhet og tanke. Den som vil handle klokt i det private eller offentlige liv, må ha skuet det godes idé.”